

Кремний
және оның
қосылыстары

Группа→ ↓Период	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	1 H																	2 He
2	3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
3	11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
6	55 Cs	56 Ba		72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
7	87 Fr	88 Ra		104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn	113 Nh	114 Fl	115 Mc	116 Lv	117 Ts	118 Og

Лантаноиды

57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Актиноиды

89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr
----------	----------	----------	---------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	-----------	-----------	-----------	-----------

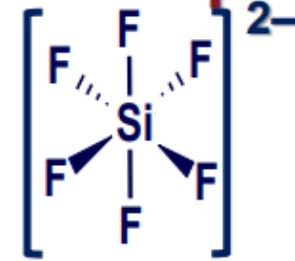
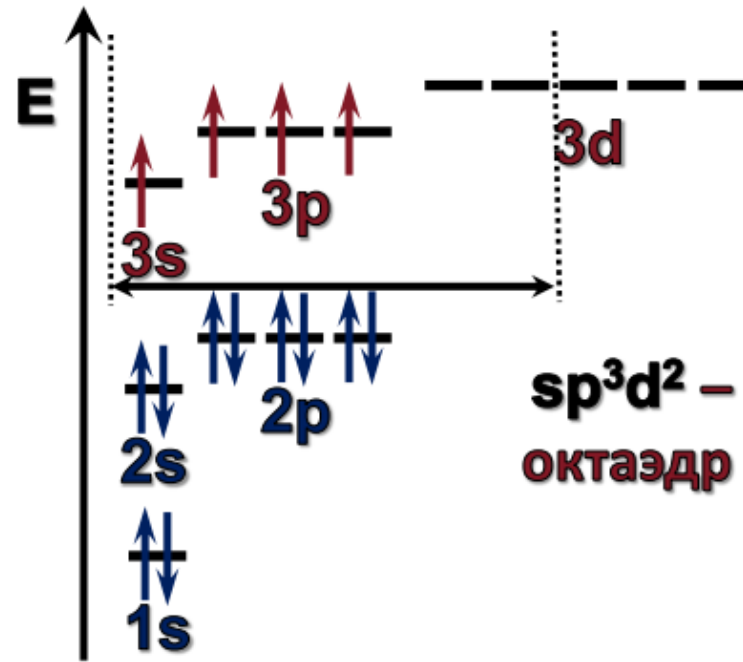
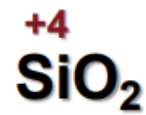
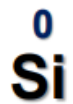
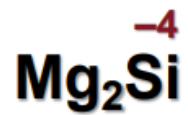
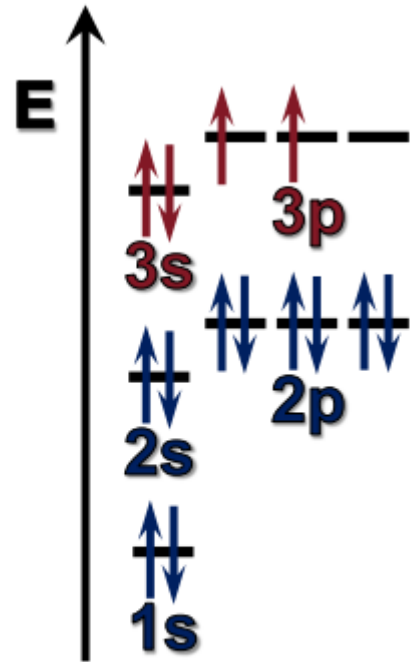
Элементтердің қасиеті

	C	Si	Ge	Sn	Pb
Атомдық номері	6	14	32	50	82
Элек. конфиг.	$2s^2 2p^2$	$3s^2 3p^2$	$3d^{10} 4s^2 4p^2$	$4d^{10} 5s^2 5p^2$	$4f^{14} 5d^{10} 6s^2 6p^2$
Атом рад. (пм)	77	117	122	140	152
I_1 (эВ)	11.26	8.15	7.90	7.34	7.42
I_2 (эВ)	24.38	16.35	15.93	14.63	15.03
I_4 (эВ)	64.49	45.14	45.71	40.73	42.32
A_e (эВ)	1.26	1.38	1.2	1.2	—
χ^P	2.6	1.9	2.0	1.8	1.9
χ^{AR}	2.50	1.74	2.02	1.72	1.55
Тотығу дәрежесі	-4,0,2,4	-4,0,(2),4	(-4),0,2,4	0,2,4	0,2,(4)

Жай заттардың қасиеті

	C	Si	Ge	Sn	Pb
T _{балқу}	3300 (субл.)	1420	945	232	327
T _{қайнау}	-	3280	2850	2600	1170
Аллотропия	Алмаз, графит, карбин, лонсдейлит, фуллерен	Алмаз құрылымды	Алмаз құрылымды	Ақ (металл), сұр (алмаз құрылымды)	Металл
ΔG _{байланыс} қДж/моль	C-C 346 C=C 598 C≡C 813	Si-Si 236 Si=Si 310	Ge-Ge 186 Ge=Ge 270	Sn-Sn 151 Sn=Sn 190	Pb-Pb 92
E_g (эВ) тыйым салынған аймақтың ені	5.47 Алмаз	1.12	0.66	0.08	0

Электрондық құрылымы

Табиғатта таралуы

Кремний – Жердегі ең кең таралған элементтердің бірі (27.7% молекулалық үлесі).

Үш тұрақты изотоп белгілі:

^{28}Si (92,22% молекулалық үлесі)

^{29}Si (3,68% молекулалық үлесі)

^{30}Si (3,1% молекулалық үлесі)

Бір ұзақ өмір сүретін радиоактивті изотоп бар:

^{32}Si (жартылай ыдырау кезеңі 153 жылдан астам)

Шамамен 20 қысқа өмір сүретін радиоактивті изотоптары белгілі.

Оксидтер, алюмосиликаттар, силикаттар.

Кварц SiO_2

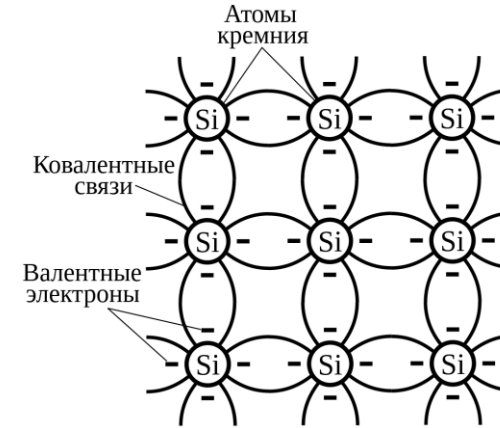
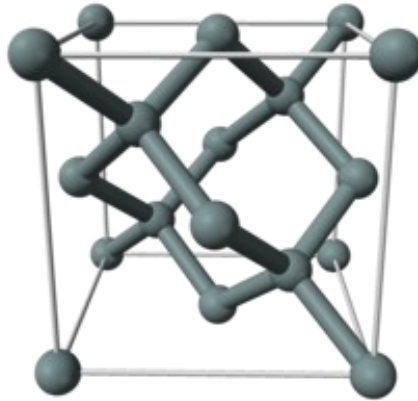
Каолин
 $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2\text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$

Кремний жай зат ретінде

1. Кристалды

- алмаз тәрізді құрылымды
- сынғыш
- қиын балқитын
- металдық жылтыры бар
- қара-сұр түсті

2. Аморфты

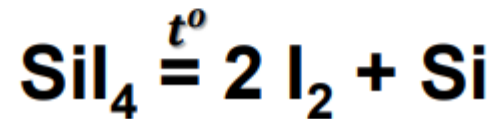
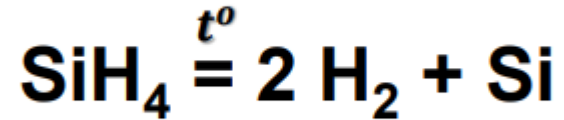
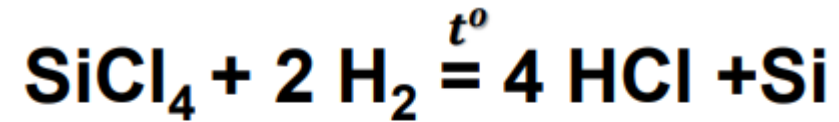
- ақшыл сұр түсті ұнтақ

Кремний алынуу

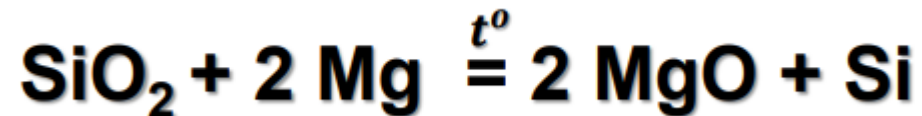
1. Өндүрісте

2. Аза таза кремнийді алу

3. Зертханада

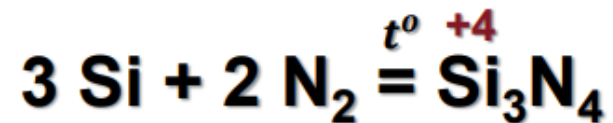
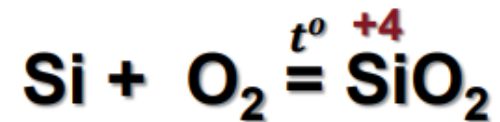
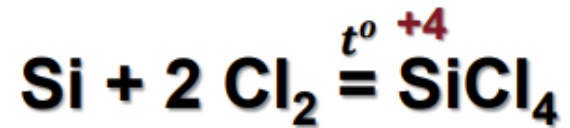

Кремний жай зат ретінде

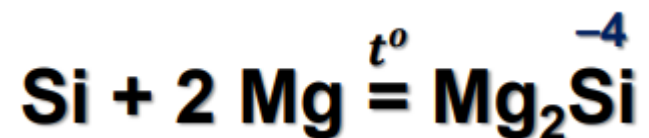
1. Қалыпты жағдайда инертті, тек фтормен реакцияға түседі

2. Қыздыру кезінде Br_2 , I_2 , S, P, N, B реакцияға түсіп, тотықсыздандырғыш болады

3. Белсенді металдармен тотықтырғыш болады

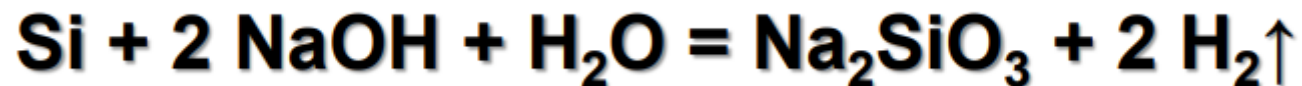

Кремний жай зат ретінде

4. Сумен реакцияға түспейді

5. Сілті ерітінділерімен реакцияға түседі, ериді

6. Қышқылдарда ерімейді

Тек азот және фторсутек қышқылының қоспасымен реакцияға түседі

ТОТЫҚТЫРҒЫШ

кешен түзуші
орта

гекса
фторсиликат
қышқылы

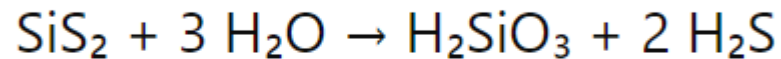
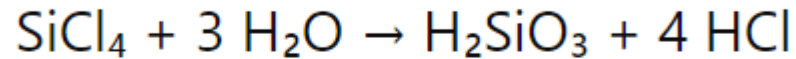
Кремний қосылыстарының құрылысы

Заттың формуласы	Атауы	Полимер/Мономер
SiHal_4 (Hal = F, Cl, Br, I)	Кремнийдің галогенидтері (IV)	Мономер
SiO_2	Кремнийдің оксиді (IV)	Полимер
SiS_2	Кремнийдің сульфиді (IV)	Полимер
Si_3N_2	Кремнийдің нитридi (IV)	Полимер
SiC	Кремнийдің карбиді (IV)	Полимер
SiH_4	Кремнийдің гидридi (IV), моносилан	Мономер
H_2SiO_3	Кремний қышқылы	Полимер
Кремний қышқылының тұздары	Силикаттар	Полимер

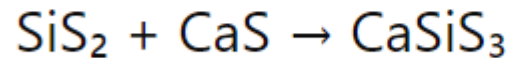
Кремний қосылыстары

Кремнийдің бинарлы қосылыстары қышқылдық қасиеттер көрсетеді:

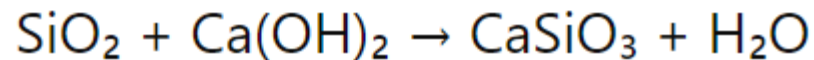
- Оңай гидролизденеді (C(IV) қосылыстарына қарағанда):

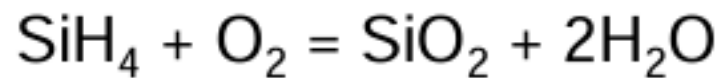
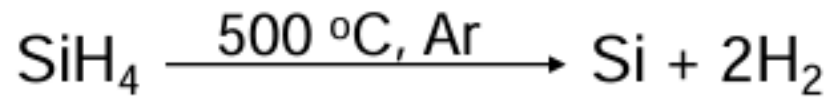
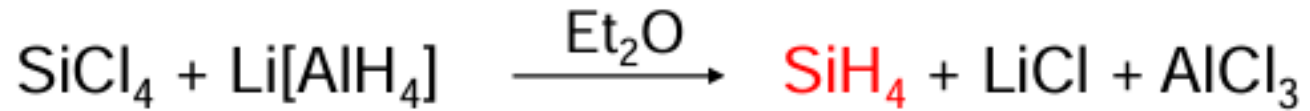
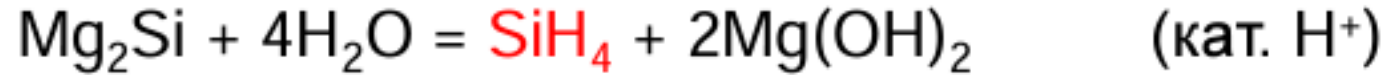
- Негізгі қосылыстармен әрекеттеседі:

- Сілтілермен:

Кремний гидрид

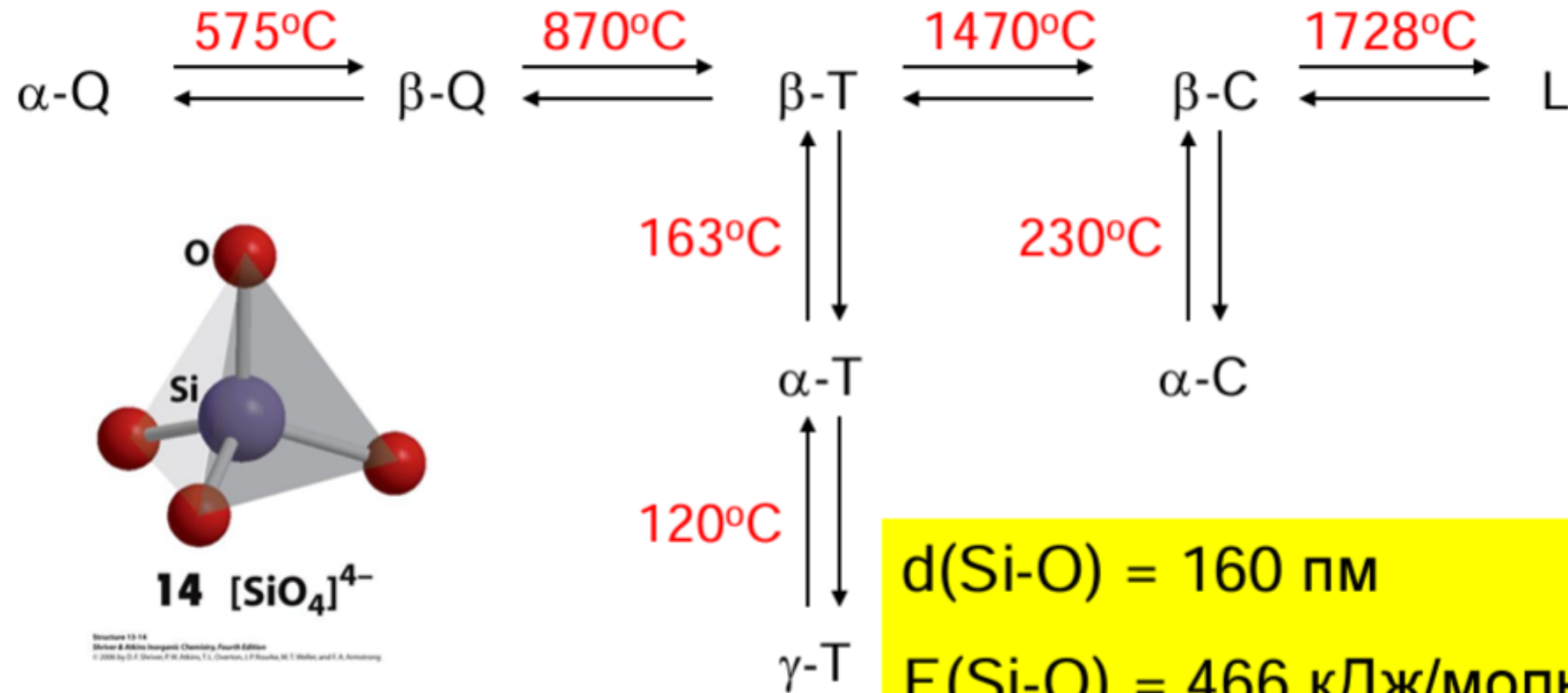

SiH₄

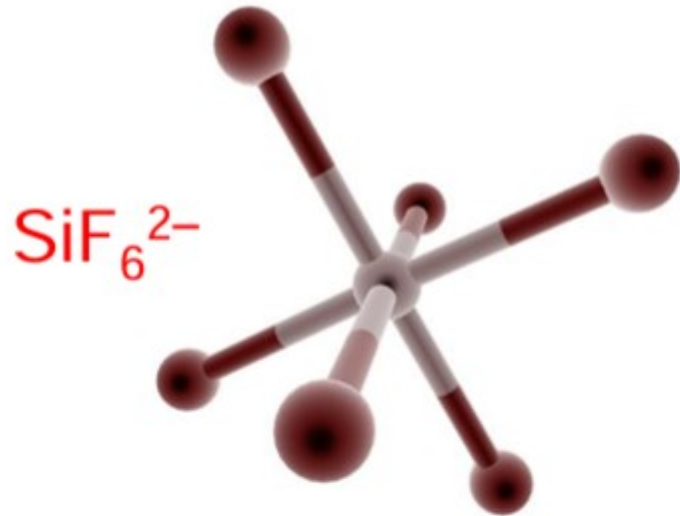

Кремний оксиді

1. Кварц (Q), тридимит (T), кристобаллит (C)

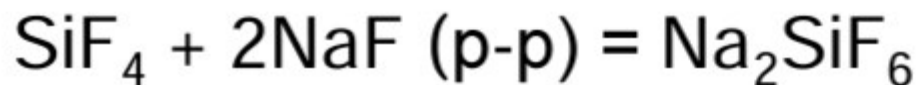
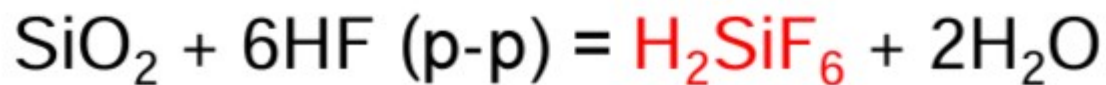
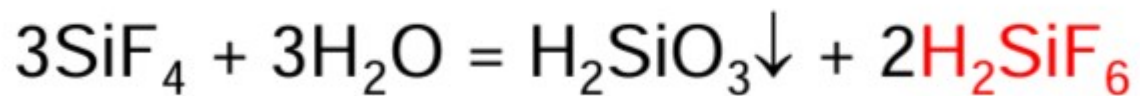

H_2SiF_6 қышқылы (гексафторкремний)

$$d(\text{Si}-\text{F}) = 169 \text{ пм}$$

Анионды комплекс, катионмен байланысуы қиын.
Судағы максималды концентрациясы 61%.

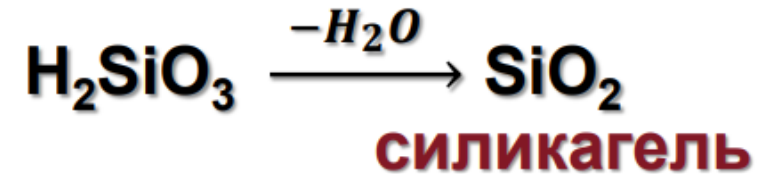

Кремний қышқылы

Алынуы

Жеке күйінде алу өте қиын, поликонденсация құбылысына ұшырап, полимерленеді.
Коллоиды ерітінді (золь) түзеді және қоюланады (гель) түзеді:

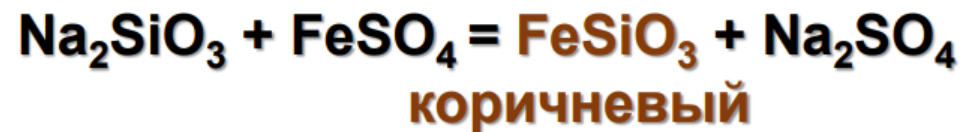
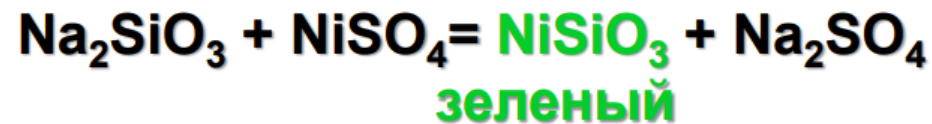
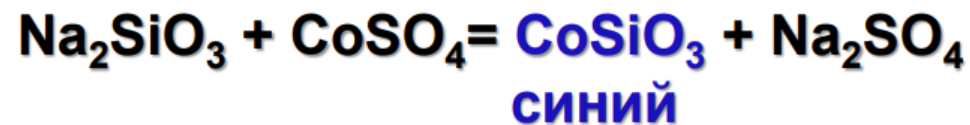
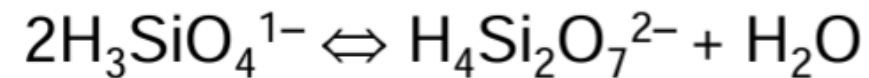
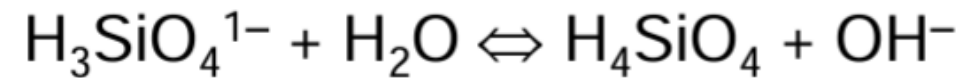
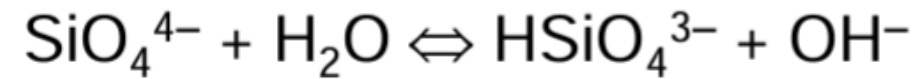
Аралығы 0,5 нм болатын —SiOH топтардан тұрады,
беттік ауданы 750-800 м²/г

Кремний қышқылы

Орта кремний қышқылы суда ериді

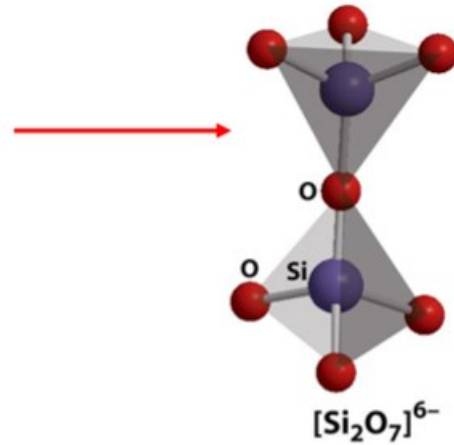

Метакремний қышқылы суда ерімейді

Силикаты

1. Объединение тетраэдров в битетраэдры $\text{Si}_2\text{O}_7^{6-}$

2. Циклические силикаты

$\text{Be}_3\text{Al}_2\text{Si}_6\text{O}_{18}$
– изумруд, берилл

3. Цепочечные силикаты:

- 2 общие вершины ${}^1_{\infty}[\text{SiO}_3]^{2-}$
 $\text{LiAl}(\text{SiO}_3)_2$ (сподумен)

- разветвленные цепи
 ${}^1_{\infty}[\text{Si}_2\text{O}_5]^{2-}$ (асбесты)

Шыны

Химиялық құрамы											
Шыны	SiO ₂	B ₂ O ₃	Al ₂ O ₃	MgO	CaO	BaO	PbO	Na ₂ O	K ₂ O	Fe ₂ O ₃	SO ₃
Терезе	71,8	—	2	4,1	6,7	—	—	14,8	—	0,1	0,5
Тарное	71,5	—	3,3	3,2	5,2	—	—	16	—	0,6	0,2
Ыдыс-аяқ	74	—	0,5	—	7,45	—	—	16	2	0,05	—
Хрусталь	56,5	—	0,48	—	1	—	27	6	10	0,02	—
Химиялық-зертханалық	68,4	2,7	3,9	—	8,5	—	—	9,4	7,1	—	—
Оптикалық	41,4	—	—	—	—	—	53,2	—	5,4	—	—
Кварцoidты	96	3,5	—	—	—	—	—	0,5	—	—	—
Электроколбокное	71,9	—	—	3,5	5,5	2	—	16,1	1	—	—
Электрoвакуум	66,9	20,3	3,5	—	—	—	—	3,9	5,4	—	—
Медициналық	73	4	4,5	1	7	—	—	8,5	2	—	—
Ыстыққа төзімді	57,6	—	25	8	7,4	—	—	—	2	—	—
Ыстыққа төзімді	80,5	12	2	—	0,5	—	—	4	1	—	—
Термометриялық	57,1	10,1	20,6	4,6	7,6	—	—	—	—	—	—
Қорғаныс	12	—	—	—	—	—	86	—	2	—	—
Радиацияға төзімді	48,2	4	0,65	—	0,15	29,5	—	1	7,5	—	—
Шыны талшық	71	—	3	3	8	—	—	15	—	—	—